

בתי צריך להשתמש ביראת שמים?

אם ליראה את השם " ורבי אליהו לופיאן אומר לנו לא להשתמש בה הרבה ?

אמרו חז"ל בפרקי אבות (ב, א) והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה, ופשוטם של דברים לכאורה דאדם שמקיים מצוה בעולם הזה, יש לו הפסד מסוים או טרחה או הוצאת כספית, אבל זה שוה לו כשמחשב השכר שיהיה לו בעולם הבא. אבל לכאורה התנא שם סותר את עצמו, כי אמר שם תוך כדי דיבור "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מכן שכרן של מצוות. אין אדם יודע איזה שכר יקבל בעולם הבא על המצוה. ואם כן קשה, איך אפשר לחשב הפסד מצוה כנגד שכרה אם לא יודע מה שכרה בכלל ? איך אפשר לראות או להשתכנע שזה "משתלם" ?

כוונת התנא היא לחשב מה הפסד מצוה בעולם הזה כנגד שכר מצוה בעולם הזה, וזה כן אפשר לדעת. והיינו שהבסיס של אמונתנו הוא להאמין שכל המצוות שנתן לנו הבורא יתברך הן לטובתנו ולטובת חיינו. התחושה הראשונה היא שתרי"ג מצוות הן בעצם תרי"ג בעיות חלילה שצריך להסתדר איתם. אמנם המבט הנכון היא שהמצוות באות לתת לנו מסגרת של חיים תקינים, תחושה של אושר אמיתי, תחושה של איכות חיים ! מכיוון שהמבט הזה מוסתר, וסותר את החוש הטבעי הראשוני, יש קידוש השם מיוחד : לגלות ולחשב את זה, ולהוכיח שעצם המצוה היא אך ורק לטובתנו, זה כבוד התורה ומצוותיה ! לכן בא התנא ואומר נכון שיש הפסד מסוים בעשיית מצוה, זה דורש מאמץ, זה אולי מגביל אבל ברור שזה משתלם אפילו בעולם הזה, ודבר זה דורש חישוב והתבוננות !

והנה הטבע הראשון של האדם הוא לבקש מנוחה, לשנוא כל מאמץ וטורח, לחפש חיים קלים, לכן כשבאה התורה ואומרת "אם בחוקותי תלכו : שתהיו עמלים בתורה, שכל זמן פנוי צריך להקדיש לעמל התורה, צריך להדיר שינה מעניו ולמעט בשאר תענוגים. דבר זה נוגד הרגשה פנימית של רצון למנוחה, ולכן זה נשמע כאילו מצוות לימוד התורה מפריע לנו ולחיים זורמים ! מה האמת ? איתא בסנהדרין (צט :) אדם לעמל יולד, כלומר צורך נפשי של אדם הוא לעמול. יש כאן הוראת היצרן מפורשת שהמכונה הזאת שנקראת גוף האדם דורשת להיות תמיד בעשייה ובפעולה, ואדרבה חוסר עשייה וחוסר פעולה מקלקל את המכונה, בטלה מביאה לידי שעמום ומביאה לידי זימה !

אשת פוטיפר נשאה את עיניה אל יוסף בכדי להכשיל אותו בעבירה חמורה, וימאן יוסף באופן מוחלט, וכך אמר ונימק לאשת אדוניו : הן אדוני לא ידע אתי מה בבית, איננו גדול בבית הזה ... ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת, וחטאתי לאלקים. והיינו שהנימוק המרכזי שלו איך אני יכול להיות בוגד למי שנתן בי אימון ? איך אני יכול להשיב רעה תחת טובה ולהיות כזה כפוי טובה ?? ובסופו של דבר וחטאתי לאלוקים כלומר יש כאן איסור יש כאן עבירה ! דברי יוסף תמוהים ביותר, מה הענין בכל הטיעון הזה, מי שבא להכשיל את חבירו בעבירה, צריך להגיד לו לצעוק לו זה אסור, זה אש, וכי צריך להסביר לו למה זה לא משתלם לחטוא !!

יתרה מזו כתב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (ה, י) וכן כל הפורש מעבירה ... לא מפני דבר בעולם, לא פחד ולא יראה, ולא לבקש כבוד, אלא מפני הבורא ברוך הוא כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו, הרי זה מקדש את השם ! והרי פלא, יוסף הצדיק לכאורה היה לו גם כן טעמים אחרים למה לא לחטוא וכמו שהסברנו, למה הרמב"ם דוקא נקח דוגמא זו של יוסף הצדיק ?

כיוצא בדבר מצאנו בפרשת ויצא אחרי כי שנים ששה יעקב אצל לבן. התגלה הקב"ה ליעקב אבינו וציווה לו לחזור אצל אביו, והנה יעקב קורא את נשיו בשדה והתחיל לשכנע אותן לעזוב את בית לבן : "ראה אנכי את פני אביכן, כי אננו אלי כתמול שלשום ... ואביכן התל בי והחליף את משכורת עשרת מונים" ורק בסוף דבריו מגלה להם שהקב"ה ציווה לו לברוח ! וזה פלא עצום, וכי צריך לשכנע אמהות הקדושות שכדאי לעזוב את לבן כי לא משתלם להשאר ? וכי לא מספיק לומר כך אמר השם ?

וגם הן עונות לו באותו סגנון, העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו ? הלא נוכריות נחשבנו לו ... ועתה כל אשר אמר אלוקים אליך עשה" כלומר מכיוון שבאמת לבן הוא נוכל ולא מתנהג כראוי, לכן כעת תעשה מה שציווה השם ? וכי אם לבן היה הגון לא היה צריך לשמוע דבר השם חלילה ? מה כתוב כאן ?

רבי אליהו לופיאן אמר בזה דבר נפלא : יראת שמים זה כלי יקר, וכלי יקר לא משתמשים בו הרבה, ולכאורה דבריו הם כחידה סתומה, הלא העיקר בכל העבודת השם שלנו הוא יראת שמים "ועתה ישראל מה השם שואל מעמך כי

ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשעריך? אני מגרה בך את הדו, והיינו אשת פוטיפר. וא"כ יש סתירה, למה התנסה באשת פוטיפר, בגלל שחשד אחיו בעריות או בגלל שהיה מסלסל בשערות?

לשון רשי שהזכרנו, שיוסף הוציא דיבה רק על בני לאה, ולא על בני זלפה ובלחה ואדרבה הוא הגן עליהם. יש לתמוה בזמן המכירה למה בני השפחות לא רצו להגן עליו? למה הסכימו למכירה בכלל הרי עליהם לא סיפר כלום? (רמב"ן)

והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה: אומר רשי שהיה עושה מעשה נערות, מתקן שערו, וממשמש בעיניו. צ"ע כאן הוא לא נענש בזה והקב"ה לא גירה בו דוב? ותו מה פשר שינוי לשון: מתקן בשערו או מסלסל בשערו?

במסכת יבמות (קכא.) נפל לגוב של אריות אין מעידין עליו שמת. לחפורה מלאה נחשים ועקרבים, מעידין עליו שמת. והנה התורה מעידה על ראובן שרצה ממש להציל את יוסף ולכן הציע לזורקו בבור ריק אין בו מים, אין בו מים אבל יש בו נחשים ועקרבים וכי לזה יקרה הצלה, הרי אפשר להעיד שמת?

במסכת שבת (קלט.) אמר רבי יצחק מגדלאה, מניין שיוסף לא שתה יין במשך כ"ב שנה? משום שנאמר ולקדקוד נזיר אחיו ונזיר אסור ביין. הרי מה שהתנזר מניין היה כדי להצטער בצער אביו. ומאיך רשי אומר לעיל שהיה מסלסל בשערו, והיינו לא השתתף בצער אביו, הרי זה סותר דברי הגמרא? יתרה מזו יש פסוק מפורש: כי נשני אלוקים את כל עמלי ואת כל בית אבי, הרי כן יוסף "שכח" כביכול בית אביו וצערו וכדברי רשי, ואם כן מה הפשט? עיין באר יוסף

במסכת ב"ב (ח): למדנו ששבי קשה יותר ממיתה, קשה מחרב וקשה מרעב והטעם בזה משום דשבי יש גם מיתה וגם חרב וגם רעב. והנה בסוף פרשת ויחי יעקב אבינו משבח את יהודה שהציל את יוסף ממיתה והרי יהודה החליף מיתה בשבי, שמכר אותו כאחד שנשבה, ושבי קשה ממיתה. איך אפשר לשבח אותו?

ותו במסכת מגילה (יד): למדנו חיוב קריאת מגילה בפורים מקל וחומר: ומה משעבוד לחירות אמרו שירה ביציאת מצרים, ממיתה לחיים כמו בפורים לאו קל וחומר שצריך שירה? (ומקרא מגילה חשיב כשירה). ומשמע שמיתה בפורים חמורה יותר מהשבי שהיה במצרים והלא קיימא לן דשבי חמור ממיתה?

עיין חידושי חתם סופר במסכת שבת (כב.)

הרי אף שטבע האדם לחפש מנוחה, המנוחות נוגדת למהות שלו, ואע"פ שברור שלפעמים צריך להתאוורר ולהחליף כוחות, כאשר מטרת החיים היא לחפש מנוחה ורוגע זה סותר את מנגנון החיים עצמם, עצם החיים זה עמל וכך האדם מרגיש טוב! לימוד התורה שדורש עמל תמידי אינו לרעתו אלא רק לטובתו, להחיות תמיד בפעולה חיובית ובעמל כי זה הצורך הבסיסי של הנפש. פסוק מפורש הוא: וירא מנוחה כי טוב... ויט שכמו לסבול, כשאדם מטה שכמו לסבול ולעמול זה נותן לו תחושה אמיתית של מנוחה, מנוחת הנפש וסיפוק!

בכל מצוה ומצוה צריך למצוא את הנקודה הפנימית שבה כדי להבין במה היא לטובתנו ואז אדם בעצמו ירצה לקיים אותה, בלי שיצטרך להתגבר על יצר, כי אם המצוה זה אינטרס שלו, הוא ירצה אותה ולא התנגד לה! זה הפירוש בדברי רב אליהו לופיאן: ברוב פעמים אין צריך יראת שמים כדי לקיים מצוות, צריך רק שכל ישר להבין שהמצוה היא רווח בשבילנו ורק במקרים מסוימים של התגברות התאוה אז לעצור את התקפת היצר הרע ע"י יראת שמים אבל בחיי יום יום אין צריך מאבק כזה כי כאמור המצוות הן חיינו ואורך ימינו!

אבות הקדושים וגם יוסף השתמשו בכלל זה: למה לא להיכשל באשת פוטיפר? דבר ראשון זה לא טוב לי, אני לא בוגד, אני לא כפוי טובה. אם זה לא מספיק לכבות את התאוה אז "וחטאתי לאלוקים" ומשתמשים ביראת שמים. למה עוזבים את לבן? קודם כל כי זה אינטרס שלנו הוא בן אדם נוכל ורמאי, אם זה לא סיבה מספיק טובה מוסיפים "כי זה דבר השם", משתמשים ביראת שמים.

טעמו "וראו כי טוב השם, פיקודי השם ישרים משמחי לב, הנחמדים מזהב ומפז רב", עצם העמל בתורה ובמצוות אינו עול אלא תענוג וצורך נפשי ממש "וירא מנוחה כי טוב ויט שכמו לסבול".

קושיות עצומות:

אומר רשי (לז, ב) כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה, היה מגיד לאביו: שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין בבני השפחות וחשודין על העריות. ובשלושתם לקה: על אבר מן החי, וישחטו שעיר עזים במכירתו ולא אכלוהו חי. ועל דיבה שסיפר עליהם שקורים לאחיהם עבדים, לעבד נמכר יוסף. ועל העריות שסיפר עליהם, ותשא אשת אדוניו...היינו אשת פוטיפר...

ויש לעיין דרשי כתב בהמשך (לט, ו) ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה, כיון שראה עצמו מושל, התחיל אוכל ושותה